

В.Ю. Побережна

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент І.М. Рудик

Використання «множинної» точки зору в американських художніх творах третього типу мовлення

Одними з найважливіших категорій при лінгвістичному аналізі художніх текстів виступають образи автора й оповідача. При цьому ці категорії суттєво відрізняються одна від одної. Так, образ автора є зовнішньою іпостассю літературної особистості, тоді як її внутрішньою іпостассю є суб'єкт мовлення [1:189], яким часто виступає оповідач. Мета цієї статті полягає у дослідженні особливостей прояву особи оповідача в художніх творах третього типу мовлення.

Специфіка форм прояву в розповіді особи оповідача забезпечує реалізацію художньої мети твору, дає можливість зображувати предмет розповіді з різних точок зору, які не обов'язково збігаються з позицією самого автора, тобто автор відмовляється від присутності у творі й *«передорує оповідь вигаданому оповідачу»* [2:150]. Таким чином, оповідач виступає *«художньо конструйованою особою»*, від імені якої ведеться розповідь. В залежності від потреб тексту, його мовлення реалізується через певні граматичні особи.

У своїй монографії «Основы лингвистики речи» Г.Я. Солганик концентрує увагу на граматичній особі як одній із фундаментальних категорій мови, *«ведь любое высказывание, даже самое «отстраненное», принадлежит говорящему – производителю речи»* [4:78]. Дослідник стверджує, що кожен мовний акт модулюється особовими займенниками, які також виступають основою побудови висловлювань, завдяки чому Г.Я. Солганик виділяє три типи мовлення: від першої, другої та третьої особи. Кожен тип мовлення надає тексту особливого забарвлення, тому й набирає актуальності дослідження художніх творів відповідно до того, від якої особи вони побудовані.

Відомо, що найбільш доступними для широкого загалу є короткі оповідання, розміщені на сторінках сучасної періодики. У зв'язку з цим, дослідження використання типів мовлення було здійснено на матеріалі збірки оповідань з американських та канадських журналів «The Best American Short Stories 2010», укладеної Річардом Руссо.

На основі даних здійсненого аналізу встановлено частотність вживання різних типів мовлення в коротких оповіданнях. Так, з 20 досліджуваних оповідань 7 написано від першої особи, що становить 35% від загальної кількості, і 13 оповідань (тобто 65%) – від третьої особи, з яких 8 (близько 62%) є прикладами «обмеженої» третьої особи, 3 оповідання (23%) – «необмеженої», і 2 (15%) – «множинної» третьої особи, яка теж містить елементи «обмеженої» точки зору. Використання останньої, «множинної» точки зору, викликає найбільше зацікавлення, оскільки класифікації переважної більшості дослідників не передбачають подібний виклад матеріалу. Для прикладу розглянемо класифікацію текстів третього типу мовлення А.І. Пономарьової:

1) «всезнаюча» або «необмежена» третя особа (оповідач знаходиться поза кадром, він знає буквально все і з легкістю ділиться цим з читачем);

2) «невсезнаюча» або «обмежена» третя особа (увага оповідача сфокусована на одному героєві; читачеві відомо тільки те, що знає цей персонаж);

3) «об'єктивна» третя особа (присутність автора стає мінімальною, він не заглиблюється у внутрішній світ героїв; читач характеризує все самотійно) [3].

Серед досліджуваних оповідань знаходимо два приклади специфічного використання третьої особи, які вважаємо за потрібне виділити в окремий підтип. Це оповідання «*Delicate Edible Birds*» Лорен Гроф і «*The Cowboy Tango*» Меггі Шіпстед. Оповідач в обох випадках не є об'єктивним, він обмежений точкою зору певного персонажу. Таким чином, ці оповідання можна було б віднести до «невсезнаючої» третьої особи, але використання точок зору декількох персонажів в межах одного твору унеможливорює такий класифікаційний крок. Це явище є більш подібним до «множинної» точки зору, яка є більш характерною для оповідань, написаних від першої особи [3]. Розглянемо деякі приклади.

В оповіданні «*Delicate Edible Birds*» Лорен Гроф йдеться про групу журналістів, які знаходяться в окупованому німцями Парижі під час другої світової війни. На початку оповідання читач бачить події очима Берн, єдиної жінки серед чоловічої компанії:

...in silence Bern could almost hear the warm thumpings of some heart deep... Bern was the first woman he'd ever heard curse so, he once told her... [5:119].

Таким чином, цьому уривку притаманні всі риси «обмеженої» третьої особи, адже оповідач не відкриває нічого, що є недосяжним свідомості одного

персонажу. Однак через декілька сторінок оповідач змінює Берн на Віктора, і читач бачить наступні події вже очима іншого персонажу:

Viktor had never seen anything so beautiful... Viktor wondered if he could just take Bern and leave the rest behind; ...Parnell and Frank he despised [5:121].

Далі розповідь оповідача зміщується до наступного персонажа – Парнела, потім знову до Берн, Френка і Луссі. При цьому кожна частина оповідання відділена від попередньої. Лише на останній сторінці з'являється власне оповідач, який об'єктивно повідомляє:

At least, Bern again said, Go, and Viktor started up the jeep. Frank cleared his throat and turned his face towards the sky. Parnell swallowed... And for hours they drove, in silence, southwest... [5:144].

Фактично тільки ця сторінка є прикладом використання «об'єктивної» третьої особи, коли оповідач показує лише зовнішні події, висновки стосовно яких належить зробити читачу.

Особливістю використання такого викладу є те, що оповідач жодного разу не відкриває свого ставлення до персонажів. Натомість, по мірі введення в оповідання точок зору різних персонажів, він відкриває читачу, як ці персонажі бачать один одного. Так, поступово стає зрозуміло, що кожен чоловік з групи хоче мати стосунки з Берн, однак кожен з них дивиться на це по-своєму.

Віктор, наприклад, закоханий в неї і хоче з нею одружитися, хоча вона й не відповідає йому взаємністю:

When he looked at Bern, Viktor saw the future, and it was lovely and bright and as equal as things between men and women... [5:123].

Парнел любить в Берн її потребу турбуватися про інших, і саме це є причиною, чому «*he invited her into his bedroom every night, propping the picture of his family up on the windowsill first, a plea for them to forgive him the sin he was about to commit*» [5:125].

Френк думає, що жодний із компанії не підходить для неї, і одночасно ревнує її до всіх:

Bern stood, and Frank's heart lifted a bit, as she moved toward him, but then the group in the hay began to stir and his mood turned dark again. Always, always the others around [5:136].

Але коли перед персонажами виникає загроза смерті, єдиним порятунком від якої є згода Берн на стосунки з французом – прихильником нацистів, один Луссі стає на її захист. Однак він не може стримати напір інших:

He wanted, terribly, to say, Stop, to say Bern`s name, to stroke her soft cheek where it was bitten by the light, but in the end, he didn`t do anything at all [5:143].

З розглянутих прикладів бачимо, що оповідач за допомогою різних точок зору характеризує одного персонажа, не зазначаючи при цьому власної позиції. Саме такий виклад називаємо «множинною» точкою зору.

Подібний тип оповіді знаходимо в оповіданні «*The Cowboy Tango*» Меггі Шіпстед, у якому оповідач починає розповідь від особи Глена Отербаучера, який наймає для догляду за кіньми на своєму ранчо дівчину Семмі:

His first impulse when he saw that she was just a kid was to send her away, but he was sympathetic towards the too-skinny [5:338].

Ця точка зору зберігається протягом третини оповідання, але потім змінюється. Наступним персонажем, від особи якого вестиметься розповідь, оповідач обирає Харісона:

Harrison examined Sammy for traces of an attachment to Uncle Glen... but he could detect only polite kindness in her treatment of him [5:348].

Таким чином дізнаємося, що і Глен, і Харісон закохані в Семмі, однак до певного моменту оповідач не розкриває почуттів дівчини, показуючи її такою, якою її бачать ці два персонажі. Коли точка зору знову змінюється, читач отримує доступ до свідомості Семмі:

Sammy was sorry the Otter was angry, but there was not much to be done about it... The big snow came the next day. Shut in her cabin, she wondered what the Otter`s next move would be [5: 351, 357].

До кінця оповідання зберігається оповідь, «обмежена» баченням Семмі. Як і в оповіданні «*Delicate Edible Birds*» Лорен Гроф, уривки оповідання, написані від різних точок зору, відділені один від одного. Однак, на відміну від нього, у Меггі Шіпстед представлені лише три точки зору (замість п'яти), і немає жодного уривку, де б оповідач виступав від «об'єктивної» третьої особи.

Як бачимо, в творах, написаних від третьої особи, зустрічається «множинна» точка зору, яка дозволяє читачеві зрозуміти бачення тих самих подій з точки зору різних персонажів. Разом з тим, такий тип оповіді дозволяє авторові зменшити об'єм твору, відмовившись від зайвої об'єктивної інформації, яку зазвичай надає «всезнаюча» третя особа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. / Т.А. Єщенко. – К.: ВЦ

«Академія», 2009. – 264 с.

2. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту. Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови / В.А. Кухаренко – Вінниця, НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.

3. Пономарёва А.И. Теория рассказа. – [Электронный ресурс] / А.И. Пономарёва. – Режим доступа: http://rudn.monplezir.ru/ponomareva_teoriya_rasskaza.htm

4. Солганик Г.Я. Основы лингвистики речи. Учебное пособие / Г. Я. Солганик. – М.: Издательство Московского университета, 2010. – 128 с.

5. The Best American Short Stories / Richard Russo, Heidi Pitlor. – New York: Meriner Books HOUGHTON MIFFLIN HARCOURT, 2010. – 421 p.